REGIOPLAN

UITSTROOM VAN PERSONEEL UIT PO, VO EN BVE

- eindrapport -

drs. F.E.M. Berndsen
dr. M. Gemmeke
dr. E. Hello
dr. M. de Weerd

Amsterdam, juni 2004
Regioplan publicatienr. 1089

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel. : 020 - 5315315
Fax : 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

VOORWOORD

Na jarenlang grote krapte gekend te hebben, tekent zicht een verlichting af in de personeelsproblematiek in het onderwijs. In de toekomst blijft de behoefte aan leraren naar verwachting groot, omdat de uitstroom van grote aantallen oudere leraren in de komende tien jaar voor een constante stroom aan vacatures blijft zorgen. Inzicht in de ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt blijft daarom ook in de toekomst van groot belang.

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft Regioplan onderzoek gedaan naar de uitstroom van personeel in het primair en voortgezet onderwijs en de BVE-sector. Het onderzoek is uitgevoerd door middel van analyse van personeelsgegevens.

We willen bij deze de heer Van Zevenbergen bedanken, die vanuit het ministerie het onderzoek heeft begeleid.

Mireille Gemmeke (projectleider)

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding, onderzoeksvragen en opzet 1
1.1 Inleiding 1
1.2 Onderzoeksvragen en opzet van het onderzoek 1
1.3 Leeswijzer 2

2 Uitstroom uit het primair onderwijs 3
2.1 Inleiding 3
2.2 Onderwijzend personeel 3
2.3 Directiepersoneel 9
2.4 Onderwijsondersteunend personeel 12

3 Uitstroom in het voortgezet onderwijs 17
3.1 Inleiding 17
3.2 Onderwijzend personeel 17
3.3 Directiepersoneel 23

4 Uitstroom in de BVE-sector 27
4.1 Inleiding 27
4.2 Onderwijzend personeel 27
4.3 Directiepersoneel 31

5 Sectorvergelijkingen 33
5.1 Inleiding 33
5.2 Sectorvergelijking uitstroom 33
5.3 Vergelijking beroepsgroepen 36

6 Conclusie 39

Literatuur 43

Bijlage 45

1 INLEIDING, ONDERZOEKSVRAGEN EN OPZET

1.1 Inleiding

De recente economische ontwikkelingen betekenen voor veel sectoren een verlichting wat betreft het werven en vinden van personeel. Met name in de marktsector (specifiek de ICT-branche en de bank- en verzekeringswereld) is binnen korte tijd het arbeidsaanbod (ten opzichte van de vraag) enorm verruimd, maar ook in de zorgsector blijken vacatures weer iets beter vervulbaar. In het onderwijs zijn er eveneens tekenen dat de personeelsproblematiek zich aan het verbeteren is. Desondanks blijft de behoefte aan leraren in de toekomst naar verwachting groot. Met name de vervangingsvraag van grote aantallen oudere leraren door uitstroom zal in de komende tien jaar voor een constante stroom aan vacatures zorgen.

Dat betekent dat ook in de toekomst inzicht in ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt van groot belang blijft. In het kader hiervan heeft het Ministerie van OCW Regioplan Beleidsonderzoek opdracht gegeven tot een onderzoek naar de uitstroom van personeel uit de sectoren PO en VO. Doel van het onderzoek is inzicht te verschaffen in de ontwikkelingen in de uitstroom. Daarmee wordt duidelijk of er sprake is van een toename van de uitstroom van personeel uit het onderwijs, en wat de absolute hoogte van de uitstroom is. Door middel van de vergelijking met andere sectoren kan de uitstroom uit het onderwijs beter geduid worden. Is er sprake van een uitzonderlijke situatie in het onderwijs en zijn er aanwijzingen dat de onderwijssector minder aantrekkelijk is dan andere sectoren op de arbeidsmarkt?

1.2 Onderzoeksvragen en opzet van het onderzoek

De vraagstelling voor het onderzoek luidt:

1. *Hoe groot is uitstroom uit het onderwijs (naar sector) op jaarbasis?*
2. *Hoe is die uitstroom verdeeld naar leeftijd?*
3. *Hoe groot is de herintrede in het onderwijs (naar sector) op jaarbasis?*
4. *Hoe verhoudt de uitstroom uit het onderwijs zich tot uitstroom in verwante sectoren zoals welzijn of de zorg?*
5. *Hoe verhoudt de uitstroom van leraren zich tot de uitstroom van personeel in vergelijkbare beroepen (zoals bijvoorbeeld HBO-verpleegkundigen)?*

De vragen naar de omvang van de uitstroom zijn afzonderlijk beantwoord voor het PO, VO en de BVE-sector. Daartoe zijn analyses uitgevoerd op de Stroomgegevens Onderwijs van

CFI.[1] Voor het primair onderwijs betreft het gegevens over de jaren 1998 tot en met 2001 en voor het voortgezet onderwijs en de BVE-sector gaat het om 1997 tot en met 2001.[2]
De onderzoeksvragen die betrekking hebben op de vergelijking met andere sectoren en beroepen zijn door middel van literatuuronderzoek beantwoord. Het gaat dan om de vragen naar de omvang van de uitstroom, kenmerken van de uitstroom en de vergelijking met andere (overheids-)sectoren.
Onderhavig rapport is een verslag van het hierboven beschreven onderzoek en gaat in op de hiervoor vermelde onderzoeksvragen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de resultaten van de analyses voor het primair onderwijs. In dat hoofdstuk wordt de uitstroom van onderwijzend personeel, directiepersoneel en onderwijsondersteunend personeel gepresenteerd. Bovendien gaan we in op de achtergrondkenmerken van de uitstroom. In hoofdstuk 3 en 4 doen we hetzelfde voor het VO en de BVE-sector, zij het dat de gepresenteerde gegevens beperkt zijn tot het onderwijzend en het directiepersoneel.[3] In alle sectoren wordt apart ingegaan op de achtergrondkenmerken van de uitstroom van jonge leraren.
In hoofdstuk 5 wordt de uitstroom uit het onderwijs afgezet tegen de uitstroom uit andere sectoren van de arbeidsmarkt.

[1] Hieraan liggen de CASO-gegevens ten grondslag.

[2] In het primair onderwijs is het jaar 1997 buiten beschouwing gelaten. In dat jaar bestaat een deel van de uitstroom uit het feit dat een deel van het VSO vanaf dat moment onder de wet VO valt en het personeel dus verdwijnt naar de VO-bestanden.

[3] De Stroomgegevens Onderwijspersoneel van CFI omvatten voor het VO niet het onderwijsondersteunend personeel. De gegevens van het ABP voor de BVE-sector bevatten wel onderwijsondersteunend personeel, maar het is niet te onderscheiden van het organisatie- en beheerspersoneel en wordt daarom buiten beschouwing gelaten.

2 UITSTROOM UIT HET PRIMAIR ONDERWIJS

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we de uitstroom voor het primair onderwijs (PO). Dat doen we voor de afzonderlijke personeelscategoriëen. In paragraaf 2.2 beschrijven we de uitstroom van onderwijzend personeel,[1] in paragraaf 2.3 van directiepersoneel en in paragraaf 2.4 van onderwijsondersteunend personeel. Voor elk van de personeelscategorieën beschrijven we de omvang van de uitstroom voor de jaren 1998 tot en met 2001. Daarnaast wordt gekeken naar verbanden tussen de uitstroom en bepaalde achtergrondkenmerken. Onder uitstroom wordt in ons onderzoek uitstroom uit de betreffende onderwijssector verstaan. Het krijgen van een nieuwe functie in de sector wordt daarmee niet tot uitstroom gerekend.

Voor het onderwijzend personeel hebben we apart gekeken naar de uitstroom van jonge leraren en de achtergrondkenmerken van deze groep. Juist deze groep is interessant omdat uit de uitstroom van deze groep duidelijk kan worden of er "iets aan de hand is" in het onderwijs. In tegenstelling tot de leraren die ouder zijn dan 50 zal er bij de uitstroom van jonge leraren immers vaak sprake zijn van de overgang naar een andere sector van de arbeidsmarkt. De uitstroom van deze leeftijdscategorie geeft daarmee meer informatie over de aantrekkelijkheid van het onderwijs dan de uitstroom van andere leeftijdscategorieën.

Voor het onderwijzend personeel wordt ten slotte nog de instroom van herintreders beschreven. Gezien de tekorten aan leerkrachten die bestaan is interessant in hoeverre deze naast de "nieuwe" instroom (de instroom vanuit de lerarenopleidingen) worden aangevuld door andere instromers. De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd zijn alle gebaseerd op de Stroomgegevens Onderwijspersoneel van CFI.

2.2 Onderwijzend personeel

Eerst gaan we in op het onderwijzend personeel in het PO. In deze paragraaf besteden we eerst aandacht aan de daadwerkelijke uitstroom uit het onderwijs, vervolgens aan de uitstroom van jonge leraren en als laatste aan de instroom van herintreders.

[1] Dit betreft het onderwijzend personeel exclusief LIO's.

2.2.1 Uitstroom

Een toenemend aantal leraren stroomt uit het onderwijs (zie tabel 2.1). Zowel in FTE als in personen is er tot en met 2000 sprake van een toename. In 2001 is er een afname van de uitstroom, zowel in aantallen leraren als in het aantal FTE. Dit komt ook naar voren wanneer we het totaal leraren dat uitstroomt afzetten tegen het totaal aantal werkzame leraren. Dit percentage stijgt van 5,1 procent in 1998 tot 5,6 procent in 2000. In 2001 is dit percentage weer afgenomen tot 5,3 procent.

Tabel 2.1 Uitstroom onderwijzend personeel

	Uitstroom in FTE	Uitstroom in personen
1998	3683 FTE	5541 personen (5,1%)
1999	3956 FTE	5870 personen (5,3%)
2000	4478 FTE	6460 personen (5,6%)
2001	4112 FTE	6129 personen (5,3%)

Tabel 2.2 geeft de verdeling van de uitstroom aan tussen de verschillende leeftijdscategorieën. In 2001 is meer dan eenderde van het uitstromend personeel 50 jaar of ouder. In vergelijking met het percentage uitstroom van 1998 is sprake van een gestage toename. Het percentage uitstromende leraren uit andere leeftijdscategorieën ten opzichte van de totale uitstroom is vrij stabiel.

Tabel 2.2 Uitstroom onderwijzend personeel naar leeftijd: % van totale uitstroom

	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	19,5%	17,8%	18,0%	17,6%
30 tot en met 39	26,7%	25,5%	22,0%	21,0%
40 tot en met 49	25,4%	26,9%	27,4%	26,0%
50 en ouder	28,4%	29,9%	32,6%	35,0%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Wanneer we de uitstroom *binnen* de leeftijdscategorieën bekijken, valt op dat de verschillen tussen de jaren niet zo groot zijn (tabel 2.3). Deze percentages zijn in de meeste leeftijdscategorieën vrij stabiel. Alleen de afnemende uitstroom bij de jonge leraren in 2001 valt op. De afnemende uitstroom in 2001 kan vooral aan deze groep worden toegeschreven. De toename van de voorgaande jaren komt echter voor een groot deel voor de rekening van de leeftijdscategorieën 40 tot en met 49 en 50 jaar en ouder.

Tabel 2.3 Uitstroom onderwijzend personeel naar leeftijd: % binnen leeftijdscategorie

	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	6,6%	6,0%	6,0%	5,3%
30 tot en met 39	5,7%	6,0%	5,8%	5,5%
40 tot en met 49	3,3%	3,6%	4,0%	3,8%
50 en ouder	7,0%	6,9%	7,5%	7,4%
Uitstroompercentage totaal	5,1%	5,3%	5,6%	5,3%

Uitstroom naar achtergrondkenmerken

Tabel 2.4 geeft de uitstroom naar schooltype weer. Zowel in het reguliere basisonderwijs als het speciaal onderwijs is er tot en met het jaar 2000 sprake van een lichte toename van de uitstroom van leraren. De toename die zich in het basisonderwijs voordoet is echter sterker dan die in het speciaal onderwijs. Wat vooral opvalt is dat er in het jaar 2001 een sterke afname is van de uitstroom uit het speciaal onderwijs, terwijl de uitstroom in het basisonderwijs gelijk blijft met het voorgaande jaar.

Tabel 2.4 Uitstroompercentage naar schooltype

	1998	1999	2000	2001
Basisonderwijs	5,0%	5,1%	5,3%	5,3%
Speciaal (basis)onderwijs	6,2%	6,2%	6,9%	5,8%
Uitstroompercentage totaal	5,1%	5,2%	5,6%	5,3%

De uitstroom van leraren is in 2000 in alle regio's ten opzichte van 1998 gestegen en daalt weer licht in 2001. Die toename is het grootst in de regio West, waardoor het verschil in uitstroom ten opzichte van de andere regio's groter is geworden.[2] Dit bevestigt waarom er regionale verschillen zijn in de vacaturevervulling. Uitstroom van leraren moet immers worden opgevangen door andere leraren (Rigter en Van Bergen, 2003).

Tabel 2.5 Uitstroompercentage naar regio

	1998	1999	2000	2001
Noord	4,4%	4,4%	4,6%	4,4%
Oost	5,4%	5,1%	5,4%	5,3%
West	5,7%	6,1%	6,3%	6,2%
Zuid	4,1%	4,1%	4,5%	4,2%
Uitstroompercentage totaal	5,1%	5,2%	5,6%	5,3%

[2] Benadrukt moet worden dat doorstroom van personeel van een regio naar een andere niet in deze cijfers zit. Uitstroom houdt hier in dat iemand echt uit het primair onderwijs vertrekt.

De uitstroom van leraren is het grootst in de vier grote steden (tabel 2.6). Dat sluit aan bij de vorige tabel, aangezien in de regio West de grootste uitstroom van leraren is. Ook de toename van de uitstroom in 2000 ten opzichte van 1998 is het sterkst in de vier grote steden. Het valt op dat er in 2001 in het algemeen sprake is van een afname, maar dat er geen afname is in de vier grote steden: het uitstroompercentage blijft er gelijk.

Tabel 2.6 Uitstroompercentages naar gemeenteomvang

	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	6,1%	6,6%	6,7%	6,7%
21 grote steden	4,9%	5,0%	5,5%	4,9%
Overige gemeenten	5,0%	5,0%	5,3%	5,2%
Uitstroompercentage totaal	5,1%	5,2%	5,6%	5,3%

Uit tabel 2.7 wordt duidelijk dat hoe minder stedelijk het gebied is, hoe lager de uitstroom. Dit komt overeen met de vorige tabel. Dit wil niet zeggen dat er uitsluitend een toename van de uitstroom is in stedelijke gebieden. Ook in de minst stedelijke gebieden is er sprake van een toename van de uitstroom. Bovendien daalt de uitstroom daar in 2001 niet.

Tabel 2.7 Uitstroompercentages naar stedelijkheid

	1998	1999	2000	2001
Zeer sterk stedelijk	5,9%	6,5%	6,5%	6,5%
Sterk stedelijk	5,3%	5,3%	5,8%	5,4%
Matig stedelijk	5,0%	5,0%	5,4%	5,0%
Weinig stedelijk	4,8%	4,7%	5,0%	5,0%
Niet stedelijk	4,6%	4,6%	4,6%	4,6%
Uitstroompercentage totaal	5,1%	5,2%	5,6%	5,3%

De uitstroom van leraren is met 6,5 procent in 2000 en 6,3 procent in 2001 het grootst op scholen voor regulier basisonderwijs met meer dan 70 procent achterstandsleerlingen (zie tabel 2.8). Wat opvalt is dat de uitstroom in de categorie scholen met tussen de 50 en 70 procent achterstandsleerlingen de uitstroom in 2001 duidelijk is toegenomen, terwijl de uitstroom in de overige categorieën is afgenomen.

Tabel 2.8 Uitstroompercentage naar aandeel gewichtleerlingen (alleen BO)

	1998	1999	2000	2001
Geen gewichtleerlingen	5,1%	5,0%	5,2%	5,2%
< 50% gewichtleerlingen	4,5%	5,1%	5,2%	5,0%
> 50% gewichtleerlingen	5,0%	5,2%	5,1%	5,7%
> 70% 1.90 leerlingen	6,0%	5,4%	6,5%	6,3%
Uitstroompercentage totaal BO	5,0%	5,1%	5,6%	5,3%

2.2.2 Uitstroom jonge leraren (tot 30 jaar)

In tabel 2.3 kwam naar voren dat de uitstroom van jonge en oude leraren relatief hoog ligt. Bij leraren ouder dan 50 jaar ligt dit voor de hand, omdat het grotendeels natuurlijke uitstroom betreft. De uitstroom van jonge leraren ligt daarentegen minder voor de hand. In deze paragraaf gaan we daarom in op de uitstroom van jonge leraren.

Tabel 2.9 geeft de uitstroom van jonge leraren naar schooltype weer. De uitstroom van jonge leraren is gedurende de jaren in het basisonderwijs iets stabieler dan in het speciaal onderwijs. De uitstroom uit het speciaal onderwijs is echter beduidend groter, maar dit is niet alleen bij jonge leraren het geval (zie tabel 2.4).

Tabel 2.9 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar naar schooltype

	1998	1999	2000	2001
Basisonderwijs	6,7%	5,7%	5,7%	5,2%
Speciaal (basis)onderwijs	8,2%	7,6%	8,0%	6,2%
Uitstroompercentage totaal	6,8%	6,0%	6,0%	5,3%

Het uitstroompercentage onder jonge leraren in het Westen van het land is in de regel fors hoger dan in de andere regio's (tabel 2.10). De verschillen zijn hier veel sterker dan in tabel 2.5 waarin de uitstroom van alle leraren weergegeven is. Overigens neemt de uitstroom in de regio's over de jaren af.

Tabel 2.10 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar per regio

	1998	1999	2000	2001
Noord	6,3%	5,7%	4,4%	4,3%
Oost	6,1%	5,5%	5,6%	5,2%
West	7,7%	7,1%	7,4%	6,3%
Zuid	5,9%	4,2%	4,0%	3,9%
Uitstroompercentage totaal	6,8%	6,0%	6,0%	5,3%

Binnen de regio West is het uitstroompercentage van jonge leraren nog hoger in de vier grote steden (tabel 2.11). Zo'n 7 tot 9 procent van de jonge leraren stroomt uit. Op scholen uit andere (grote) gemeenten is dit zo'n 5 à 6 procent.

Tabel 2.11 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar naar gemeenteomvang

	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	9,1%	9,0%	8,6%	8,0%
21 overige grote steden	7,5%	5,5%	5,9%	4,6%
Overige gemeenten	6,2%	5,4%	5,5%	5,0%
Uitstroompercentage totaal	6,8%	6,0%	6,0%	5,3%

De uitstroom van jonge leraren vertoont gedurende de jaren een steeds sterker verband met de stedelijkheid (tabel 2.12). In de voorgaande jaren was die tendens minder sterk aanwezig, al lijkt de tendens in 2001 weer af te zwakken.

Tabel 2.12 Uitstroompercentages leraren tot 30 jaar naar stedelijkheid

	1998	1999	2000	2001
Zeer sterk stedelijk	8,5%	8,6%	8,2%	7,5%
Sterk stedelijk	7,4%	5,8%	6,6%	5,0%
Matig stedelijk	5,6%	5,3%	5,6%	4,9%
Weinig stedelijk	6,6%	5,2%	4,9%	5,0%
Niet stedelijk	5,7%	4,8%	4,2%	4,2%
Uitstroompercentage totaal	6,8%	6,0%	6,0%	5,3%

De uitstroom van jonge leraren uit scholen voor regulier basisonderwijs met meer dan 70 procent 1.90 leerlingen schommelt sterk (tabel 2.13). In de meeste jaren is de uitstroom uit scholen met veel achterstandsleerlingen echter groter dan die uit de scholen in de andere categorieën.

Tabel 2.13 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar uit het BO naar aandeel gewichtleerlingen

	1998	1999	2000	2001
Geen gewichtleerlingen	6,2%	5,2%	5,5%	4,6%
< 50% gewichtleerlingen	6,6%	6,2%	5,4%	5,2%
> 50% gewichtleerlingen	7,0%	6,5%	5,8%	6,9%
> 70% 1.90 leerlingen	9,3%	6,6%	8,2%	7,7%
Uitstroompercentage totaal	6,7%	5,7%	5,7%	5,3%

2.2.3 Herintreders

In de Stroomgegevens Onderwijs van CFI is niet de herkomst van instromend personeel te vinden. Om toch een indicatie te krijgen van het aantal herintreders, hebben we gekeken welk aandeel van het personeel in een bepaald jaar ouder was dan 35 jaar en daarbij in de vier voorgaande jaren niet in het primair onderwijs werkzaam was. De leeftijdsgrens van 35 jaar is gekozen omdat we verwachten dat de 'traditionele' herintreders (vrouwen die na het

krijgen van kinderen weer terugkeren op de arbeidsmarkt) gemiddeld van die leeftijd zijn. Daarbij moet echter worden aangetekend dat we niet zeker weten of de personen die we als herintreder hebben aangemerkt, al eerder in het onderwijs werkzaam waren of als zij-instromer zijn ingestroomd.

Uit tabel 2.14 komt naar voren dat herintreders of zij-instromers weliswaar een klein percentage vormen van het totaal aantal leraren, maar dat het desalniettemin ruim eenderde van het totaal aantal leraren dat in het onderwijs instroomt betreft.

Tabel 2.14 Totale instroom herintreders/zij-instromers*

	Aantal personen	% van het totale personeel	% van totale nieuwe instroom
2000	3976	3,3%	35,7%
2001	4120	3,3%	35,4%

* Leraren > 35 jaar en de voorgaande vier jaar niet in het PO werkzaam.

2.3 Directiepersoneel

De uitstroom onder het directiepersoneel is, zowel in FTE als in aantal personen, sinds 1998 toegenomen. Het uitstroompercentage onder directiepersoneel is lager dan dat van het onderwijzend personeel, maar kruipt langzamerhand wel tegen het percentage bij leraren aan. Dit was in 1998 5,1 procent en in 2001 5,3 procent (vergelijk percentages in tabel 2.1).

Tabel 2.15 Totale uitstroom directiepersoneel

	Uitstroom in FTE	Uitstroom in personen
1998	624 FTE	657 personen (4,0%)
1999	652 FTE	689 personen (4,3%)
2000	674 FTE	708 personen (4,6%)
2001	513 FTE	529 personen (5,0%)

Uit tabel 2.16 komt naar voren dat het overgrote deel van het (uitstromend) directiepersoneel ouder is dan 50 jaar. Op zichzelf is dat niet verwonderlijk, omdat over het algemeen een directeur eerst leraar is geweest en pas daarna directeur wordt. Jonge directeuren komen daardoor nauwelijks voor, ook in de uitstroom. Gedurende de jaren neemt het aandeel van de directieleden ouder dan 50 jaar in de totale uitstroom gestaag toe. Niet alleen bij het onderwijzend personeel is er sprake van uitstroom door vergrijzing, maar ook bij directiepersoneel, zo wordt in de tabel zichtbaar.

Tabel 2.16 Totale uitstroom directiepersoneel naar leeftijd: % van totale uitstroom*

	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	10 (1,5%)	6 (0,7%)	8 (1,1%)	3 (0,6%)
30 tot en met 39	75 (11,4%)	67 (9,7%)	55 (7,8%)	41 (7,8%)
40 tot en met 49	226 (34,4%)	250 (36,6%)	229 (32,3%)	155 (29,3%)
50 en ouder	346 (52,7%)	366 (53,1%)	416 (58,8%)	330 (62,4%)
Totaal	100%	100%	100%	100%

* Omdat het om kleine absolute aantallen gaat, is niet alleen de relatieve uitstroom opgenomen, maar ook de absolute uitstroom.

Wanneer naar de uitstroom binnen de leeftijdscategorieën gekeken wordt, valt op dat deze voor alle leeftijdscategorieën de afgelopen jaren vrij stabiel is. Ook de uitstroom van de categorie 50 jaar en ouder neemt niet extra toe. De toenemende uitstroom onder directeuren moet daarmee dus worden toegeschreven aan het feit dat de oudste groep directieleden groeit. Het geeft daarmee ook aan dat directeuren over het algemeen niet tijdens hun carrière uit het onderwijs vertrekken, maar pas aan het einde.

Tabel 2.17 Totale uitstroom directiepersoneel naar leeftijd: % binnen leeftijdscategorie

	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	2,8%	2,0%	3,3%	2,7%
30 tot en met 39	3,3%	3,6%	3,4%	4,5%
40 tot en met 49	2,8%	3,3%	3,3%	3,4%
50 en ouder	6,2%	6,0%	6,3%	6,5%
Uitstroompercentage totaal	4,0%	4,3%	4,6%	5,0%

Net zoals bij onderwijzend personeel is de uitstroom uit het speciaal onderwijs groter dan de uitstroom uit het basisonderwijs (2.18). De uitstroom van directeuren uit het basisonderwijs is echter gedurende de jaren iets toegenomen, terwijl die in het speciaal onderwijs juist iets afneemt.

Tabel 2.18 Uitstroompercentage naar schooltype

	1998	1999	2000	2001
Basisonderwijs	3,9%	4,1%	4,4%	4,9%
Speciaal (basis)onderwijs*	5,1%	5,9%	5,7%	5,4%
Uitstroompercentage totaal	4,0%	4,3%	4,6%	5,0%

Uit de tabellen 2.19 tot en met 2.22 komt naar voren dat er in tegenstelling tot het onderwijzend personeel onder het directiepersoneel weinig verschillen zijn naar achtergrondkenmerken zoals de regio. Gezien het feit dat uit tabel 2.17 al bleek dat uitstroom van directeuren vooral veroorzaakt wordt door de leeftijdsopbouw is dit niet verwonderlijk.

In tabel 2.19 zijn dus alleen kleine, en geen eenduidige regionale verschillen te zien. Per jaar verschilt het in welke regio de meeste uitstroom van directeuren plaatsvindt.

Tabel 2.19 Uitstroompercentage naar regio

	1998	1999	2000	2001
Noord	4,9%	5,0%	4,7%	5,9%
Oost	4,8%	4,0%	5,1%	4,8%
West	3,7%	4,6%	4,5%	4,9%
Zuid	3,3%	3,8%	4,2%	4,8%
Uitstroompercentage totaal	4,0%	4,3%	4,6%	5,0%

Naar gemeenteomvang zijn er tussen de jaren weinig verschillen (tabel 2.20). Alleen het jaar 2000 vormt een uitzondering. In dat jaar ligt de uitstroom van directiepersoneel in de vier grote steden lager dan in de andere steden.

Tabel 2.20 Uitstroompercentage naar gemeenteomvang

	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	4,0%	4,6%	3,9%	4,6%
21 grote steden	3,5%	4,3%	4,6%	6,0%
Overige gemeenten	4,1%	4,3%	4,7%	4,8%
Uitstroompercentage totaal	4,0%	4,3%	4,6%	5,0%

Er is evenmin sprake van een duidelijk patroon met betrekking tot de uitstroom van directiepersoneel en stedelijkheid (tabel 2.21). Het opvallendste is dat de uitstroom van directeuren uit niet stedelijke gebieden in 2001 sterk gestegen is ten opzichte van de voorgaande jaren.

Tabel 2.21 Uitstroompercentage naar stedelijkheid:

	1998	1999	2000	2001
Zeer sterk stedelijk	4,0%	4,5%	4,0%	4,8%
Sterk stedelijk	3,9%	4,2%	4,9%	5,1%
Matig stedelijk	4,0%	4,3%	4,9%	4,7%
Weinig stedelijk	4,4%	4,4%	4,5%	4,5%
Niet stedelijk	3,9%	4,2%	4,3%	6,0%
Uitstroompercentage totaal	4,0%	4,3%	4,6%	5,0%

De uitstroom van directeuren uit scholen met meer dan 70 procent gewichtleerlingen is gedurende de jaren toegenomen, maar dit is bij alle categorieën het geval. Er is dus geen duidelijk verband tussen de uitstroom van directiepersoneel uit het basisonderwijs en het aantal gewichtleerlingen.

Tabel 2.22 Uitstroompercentage naar aandeel gewichtleerlingen

	1998	1999	2000	2001
Geen gewichtleerlingen	3,9%	4,3%	4,1%	4,9%
< 50% gewichtleerlingen	4,1%	3,7%	4,1%	4,9%
> 50% gewichtleerlingen	3,9%	4,1%	5,1%	5,2%
> 70% 1.90 leerlingen	2,5%	4,3%	4,1%	5,1%
Totale uitstroom BO	3,9%	4,1%	4,4%	4,9%

2.4 Onderwijsondersteunend personeel

Naast het onderwijzend en directiepersoneel hebben we ook gekeken naar de uitstroom van onderwijsondersteunend personeel (OOP). Het betreft dus niet de uitstroom van andersoortig ondersteunend personeel, zoals een conciërge of een secretariaatsmedewerker. Dit type personeel wordt gerekend tot het organisatie- en beheerspersoneel en is niet aanwezig in de stroombestanden van CFI.

Tabel 2.23 geeft de totale uitstroom van onderwijsondersteunend personeel weer. Tussen 1998 en 2000 is de uitstroom in aantallen personen duidelijk toegenomen, maar in relatie tot het totaal aantal werkzame personen is deze nauwelijks veranderd. Dit is te verklaren doordat het totaal werkzaam ondersteunend personeel in die jaren sterk is toegenomen. De uitstroom stijgt daardoor navenant. In 2001 zien we de omgekeerde beweging: de uitstroom in personen daalt maar neemt relatief toe, omdat het totaal werkzaam ondersteunend personeel in omvang afneemt. Over het algemeen stroomt zo'n 8 à 11 procent van het onderwijsondersteunend personeel per jaar uit. Dit percentage ligt beduidend hoger dan voor het onderwijzend en directiepersoneel.

Tabel 2.23 Totale uitstroom onderwijsondersteunend personeel

	Uitstroom in FTE	Uitstroom in personen
1998	393 FTE	619 personen (9,8%)
1999	600 FTE	1023 personen (10,7%)
2000	849 FTE	1343 personen (8,6%)
2001	483 FTE	872 personen (11,1%)

Het grootste deel van de uitstromers is jonger dan 40 jaar (tabel 2.25), al wordt de leeftijdsverdeling van de uitstromers gedurende de jaren langzamerhand evenwichtiger. In tegenstelling tot het onderwijzend personeel is er dus geen sprake van vergrijzing. Dit hangt waarschijnlijk samen met de leeftijdsopbouw van het werkzame OOP.

Tabel 2.24 Uitstroom onderwijsondersteunend personeel naar leeftijd: % van totale uitstroom

	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	35,5%	27,8%	27,0%	21,7%
30 tot en met 39	33,6%	27,1%	28,5%	26,0%
40 tot en met 49	20,0%	25,5%	24,4%	27,3%
50 en ouder	10,8%	19,6%	20,1%	25,0%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Wanneer het uitstroompercentage binnen de leeftijdsgroepen wordt bekeken, is de uitstroom uit de leeftijdscategorie tot en met 29 jaar het grootst (tabel 2.25). Het is vooral het jongere onderwijsondersteunend personeel dat vertrekt uit het onderwijs. In 2001 zijn de verschillen echter afgevlakt. Het is desondanks nog steeds de groep die relatief het meest uit het onderwijs vertrekt.

Tabel 2.25 Uitstroom onderwijsondersteunend personeel naar leeftijd: % binnen leeftijdscategorie

	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	13,2%	14,3%	12,6%	9,8%
30 tot en met 39	10,1%	10,9%	8,8%	8,2%
40 tot en met 49	6,5%	8,5%	6,3%	7,1%
50 en ouder	9,2%	10,1%	8,4%	9,4%
Totale uitstroom	9,8%	10,7%	8,6%	8,4%

Wanneer we de uitstroom naar schooltype bekijken, valt het op dat er geen eenduidig verband bestaat (tabel 2.26). In de meeste jaren ligt de uitstroom in het basisonderwijs het hoogst, maar in 2000 is dat niet het geval.

Tabel 2.26 Uitstroompercentage naar schooltype

	1998	1999	2000	2001
Basisonderwijs	16,4%	13,4%	7,9%	8,7%
Speciaal (basis)onderwijs	8,4%	10,0%	9,2%	7,9%
Totale uitstroom	9,8%	10,7%	8,6%	8,4%

Net zoals bij het onderwijzend personeel ligt het uitstroompercentage in het Westen vrijwel elk jaar iets hoger dan in de andere regio's (tabel 2.27). Het verband is echter wel minder sterk dan bij het onderwijzend personeel en ook in de regio Oost is de uitstroom soms relatief hoog.

Tabel 2.27 Uitstroompercentage per regio

	1998	1999	2000	2001
Noord	9,3%	9,8%	8,1%	7,8%
Oost	10,1%	11,7%	8,5%	8,4%
West	10,6%	11,6%	9,2%	8,4%
Zuid	8,1%	8,3%	7,6%	8,7%
Uitstroompercentage totaal	9,8%	10,7%	8,6%	8,4%

Naar andere achtergrondkenmerken zijn er geen opvallende verschillen. In de tabellen 2.28 tot en met 2.30 komen wel verschillen naar voren, maar deze zijn niet eenduidig.

Bij onderwijzend personeel was er een verband naar gemeenteomvang. Bij OOP is dit patroon niet duidelijk aanwezig (tabel 2.28). De uitstroom is in gemeenten die niet tot het grotestedenbeleid horen in de loop van de jaren zelfs iets groter dan op scholen uit de vier grote steden.

Tabel 2.28 Uitstroompercentage naar gemeenteomvang

	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	10,6%	10,9%	8,2%	7,9%
21 grote steden	8,9%	9,5%	7,3%	7,6%
Overige steden	10,0%	11,2%	9,5%	9,0%
Uitstroompercentage totaal	9,8%	10,7%	8,6%	8,4%

De uitstroom naar stedelijkheid verschilt per jaar. Over het algemeen zijn het elk jaar scholen uit andere stedelijkheidsgraden die de hoogste uitstroom hebben. Er is dus geen verband tussen de stedelijkheid van de school en de uitstroom van OOP.

Tabel 2.29 Uitstroompercentage naar stedelijkheid

	1998	1999	2000	2001
Zeer sterk stedelijk	9,8%	10,6%	8,5%	7,7%
Sterk stedelijk	9,6%	10,8%	7,9%	8,3%
Matig stedelijk	10,4%	10,3%	10,0%	8,6%
Weinig stedelijk	9,0%	10,9%	8,5%	9,1%
Niet stedelijk	10,1%	10,5%	9,1%	9,2%
Uitstroompercentage totaal	9,8%	10,7%	8,6%	8,4%

Tussen het aantal achterstandsleerlingen en de uitstroom van OOP is er zoals gezegd geen verband (2.30). Het verschilt per jaar welke soort school de meeste uitstroom van OOP heeft.

Tabel 2.30 Uitstroompercentage naar aandeel gewichtleerlingen in het BO

	1998	1999	2000	2001
Geen gewichtleerlingen	15,1%	14,0%	8,5%	9,6%
< 50% gewichtleerlingen	14,5%	14,0%	8,0%	8,5%
> 50% gewichtleerlingen	19,2%	9,8%	5,5%	7,2%
> 70% 1.90 leerlingen	26,7%	13,8%	8,7%	7,3%
Uitstroompercentage totaal BO	16,4%	13,4%	7,9%	8,7%

3 UITSTROOM UIT HET VOORTGEZET ONDERWIJS

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we de uitstroom voor het VO. Net als in het vorige hoofdstuk doen we dat voor de afzonderlijke personeelscategoriëen. In paragraaf 2.2 beschrijven we de uitstroom van onderwijzend personeel en vervolgens in paragraaf 2.3 de uitstroom van directiepersoneel.[1] Voor zowel het onderwijzend als het directiepersoneel beschrijven we de omvang van de uitstroom voor de jaren 1997 tot en met 2001. Ook in dit hoofdstuk wordt gekeken naar verbanden tussen de uitstroom en bepaalde achtergrondkenmerken. Net zoals in het vorige hoofdstuk verstaan we onder uitstroom de uitstroom uit de betreffende onderwijssector. Het krijgen van een nieuwe functie in de sector wordt daarmee bijvoorbeeld niet tot uitstroom gerekend.

We gaan niet alleen in op de totale uitstroom, maar ook op de uitstroom van jonge leraren naar achtergrondkenmerken. Deze groep is interessant, omdat uitstroom in deze categorie erop duidt dat men niet meer in het onderwijs wil werken. Oudere docenten daarentegen vertrekken voornamelijk vanwege natuurlijk verloop. Door de groep jonge leraren eruit te lichten, kunnen we meer informatie verschaffen over de aantrekkelijkheid van werken in het onderwijs.

Een tweede groep leraren waaraan we extra aandacht besteden zijn de herintreders. Gezien de tekorten aan leerkrachten die bestaan is interessant in hoeverre deze naast de 'nieuwe' instroom (de instroom vanuit de lerarenopleidingen) wordt aangevuld door andere instromers. De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd zijn alle gebaseerd op de Stroomgegevens Onderwijspersoneel van CFI.

3.2 Onderwijzend personeel

Zoals in de inleiding al aangekondigd gaan we eerst in op de totale uitstroom van onderwijzend personeel. Vervolgens bekijken we de uitstroom van jonge leraren en als laatste gaan we in op de instroom van herintreders.

[1] In de Stroombestanden onderwijspersoneel van het CFI is voor het VO geen onderwijsondersteunend personeel opgenomen.

3.2.1 Uitstroom

Sinds 1997 is de uitstroom van onderwijzend personeel ieder jaar gestegen (tabel 3.1). Ook de relatieve uitstroom, de uitstroom ten opzichte van het totaal aantal werkzame leraren, is met uitzondering van 2001 elk jaar gestegen. Het jaar 2000 laat een extra stijging zien in vergelijking met de overige jaren. Stroomde in 1997 nog 5,3 procent van het personeel uit, in 2000 was dat bijna 9 procent. In 2001 daalde dit percentage tot 7,3 procent.

Tabel 3.1 Totale uitstroom onderwijzend personeel

	Uitstroom in FTE	Uitstroom in personen
1997	2008 FTE	3108 personen (5,3%)
1998	2516 FTE	3825 personen (6,1%)
1999	3138 FTE	4515 personen (7,0%)
2000	4208 FTE	5828 personen (8,9%)
2001	3363 FTE	4894 personen (7,3%)

Net zoals in het primair onderwijs is het grootste percentage uitstromers ouder dan 50 jaar (tabel 3.2). Wel ligt dit percentage veel hoger dan in het primair onderwijs waar het tussen 28 en 35 procent ligt.[2] Ongeveer de helft van de uitstromers is ouder dan 50 jaar. Dit geeft aan dat vergrijzing in het voortgezet onderwijs nog sterker de voornaamste oorzaak is voor uitstroom dan in het primair onderwijs. De leeftijdsopbouw van het personeel in het voortgezet onderwijs verschilt van dat in het primair onderwijs. Tussen de jaren zijn er weinig verschillen. De leeftijdsverdeling van de uitstromers blijft tussen de jaren ongeveer gelijk.

Tabel 3.2 Totale uitstroom onderwijzend personeel naar leeftijd: % van totale uitstroom

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29 jaar	10,5%	14,2%	15,0%	14,3%	14,5%
30 tot en met 39 jaar	19,9%	21,0%	19,7%	19,9%	16,4%
40 tot en met 49 jaar	17,9%	21,1%	23,2%	25,2%	23,1%
50 jaar en ouder	51,8%	43,7%	42,2%	40,6%	46,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

[2] Het is opmerkelijk dat het jaar 2000 een hogere uitstroom laat zien dan de andere jaren. Controle van de analyses wijst uit dat het hier niet gaat om een in dat jaar afwijkende behandeling van de data of afwijkende analyse. Wel hebben we geconstateerd dat de variabele functie vanaf het jaar 2000 een andere categorisering kent. Het is denkbaar dat hierdoor in het jaar van de overstap (2000) een groep leraren niet als leraar worden aangemerkt en dus als uitstroom tellen. In het jaar 2001 treedt deze overschatting niet meer op, omdat dan het onderwijzend personeel weer op dezelfde manier als het jaar daarvoor (2000) naar functie wordt ingedeeld.

Tabel 3.3 geeft de relatieve uitstroom weer; het betreft het uitstroompercentage binnen de leeftijdscategorieën. In deze tabel is te zien dat elk jaar de hoogste uitstroom te vinden is in de leeftijdscategorie tot en met 29 jaar. Dit percentage ligt in het voortgezet onderwijs aanzienlijk hoger dan in het primair onderwijs, waar het uitstroompercentage in diezelfde leeftijdscategorie de laatste jaren ongeveer 6,0 procent bedroeg.

Tabel 3.3 Uitstroom onderwijzend personeel naar leeftijd % binnen leeftijdscategorie

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	9,0%	10,2%	11,3%	12,8%	9,7%
30 tot en met 39	5,2%	6,6%	7,5%	9,9%	6,7%
40 tot en met 49	2,4%	3,4%	4,5%	6,4%	5,0%
50 en ouder	8,0%	7,7%	8,3%	9,8%	8,8%
Uitstroompercentage totaal	5,3%	6,1%	7,0%	8,9%	7,3%

Uitstroom naar achtergrondkenmerken

In de tabellen 3.4 tot en met 3.8 bekijken we de uitstroom naar achtergrondkenmerken. In tabel 3.4 is weergegeven hoe de uitstroom is verdeeld naar schooltype. In de meeste is de uitstroom het hoogst in VBO/VMBO/MAVO, behalve in 2000 waar de uitstroom met name in HAVO/VWO extra stijgt.

Tabel 3.4 Uitstroompercentage per schooltype

	1997	1998	1999	2000	2001
(I)VBO/VMBO/MAVO	6,1%	7,2%	7,5%	7,8%	8,5%
HAVO/VWO	5,3%	5,9%	6,9%	11,0%	7,2%
MAVO/HAVO/VWO	5,0%	5,9%	7,0%	9,0%	6,5%
VBO/MAVO/HAVO/VWO	5,1%	5,8%	7,0%	8,9%	6,8%
Praktijkonderwijs	-	-	5,8%	7,6%	6,8%
Uitstroompercentage totaal	5,3%	6,1%	7,0%	8,9%	7,3%

Net als in het primair onderwijs is in de meeste jaren de uitstroom uit de regio West het hoogst. In 2000 is de uitstroom uit de regio Oost het hoogst. De verschillen naar regio zijn kleiner dan in het primair onderwijs (tabel 3.5)

Tabel 3.5 Uitstroompercentage naar regio

	1997	1998	1999	2000	2001
Noord	5,1%	6,2%	6,3%	8,3%	7,4%
Oost	5,3%	6,2%	6,5%	11,5%	7,3%
West	5,4%	6,6%	7,6%	9,2%	7,8%
Zuid	4,8%	4,8%	6,8%	6,4%	6,1%
Uitstroompercentage totaal	5,3%	6,1%	7,0%	8,9%	7,3%

Wanneer we de uitstroompercentages naar gemeenteomvang bekijken, valt hetzelfde op (tabel 3.6). Het uitstroompercentage is ieder jaar het hoogste in de vier grote steden, maar ook hier zijn de verschillen minder groot dan in het primair onderwijs.

Tabel 3.6 Uitstroompercentages naar gemeenteomvang

	1997	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	6,2%	7,4%	8,7%	10,9%	8,2%
21 grote steden	5,6%	6,0%	6,8%	9,7%	7,6%
Overige gemeenten	4,8%	5,8%	6,8%	8,3%	7,0%
Uitstroompercentage totaal	5,3%	6,1%	7,0%	8,9%	7,3%

In tabel 3.7 staan de uitstroompercentages naar stedelijkheid. In de meeste jaren is het uitstroompercentage hoger naarmate het gebied stedelijker is, met uitzondering van 2000.

Tabel 3.7 Uitstroompercentages naar stedelijkheid

	1997	1998	1999	2000	2001
Zeer sterk stedelijk	6,0%	7,3%	8,2%	9,6%	8,4%
Sterk stedelijk	5,3%	6,0%	7,0%	10,4%	7,4%
Matig stedelijk	4,7%	5,5%	6,7%	7,5%	6,9%
Weinig stedelijk	4,8%	5,7%	6,2%	7,4%	6,3%
Niet stedelijk	5,2%	5,8%	6,9%	8,1%	6,1%
Uitstroompercentage totaal	5,3 %	6,1%	7,0%	8,9%	7,3%

In het basisonderwijs was er sprake van een stijgende uitstroom op scholen met een hoog aantal achterstandsleerlingen. Dit patroon is minder zichtbaar in het voortgezet onderwijs als we kijken naar het aandeel CUMI-leerlingen en de uitstroom van onderwijzend personeel. In 1999 en 2001 is dit patroon wel te zien, maar in 1998 en 2000 is er geen verband.

Tabel 3.8 Uitstroompercentage naar aandeel CUMI-leerlingen*

	1998	1999	2000	2001
< 5% CUMI-leerlingen	5,8%	6,7%	8,8%	6,5%
5 tot 25% CUMI-leerlingen	6,1%	7,1%	9,1%	7,2%
25 – 50% CUMI-leerlingen	6,8%	8,1%	9,1%	7,6%
> 50% CUMI-leerlingen	5,8%	9,4%	7,8%	8,5%
Uitstroompercentage totaal	6,1%	7,0%	8,9%	7,3%

* In het jaar 1997 ontbraken gegevens over het aantal CUMI-leerlingen.

3.2.2 Uitstroom jonge leraren (tot 30 jaar)

Als jonge leraren uitstromen, dan kan dat betekenen dat het onderwijs al snel na het starten met hun baan niet meer aantrekkelijk voor hen is. In deze paragraaf gaan we daarom in op de groep uitgestroomde leraren jonger dan 30 jaar.
Tabel 3.9 geeft aan dat in de laatste drie jaar het uitstroompercentage het hoogste is in het HAVO/VWO. Ook de uitstroom uit het VMBO/MAVO is in enkele jaren hoger dan uit andere sectoren, maar dit is niet elk jaar het geval. Het beeld is dus niet eenduidig.

Tabel 3.9 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar naar schooltype

	1997	1998	1999	2000	2001
(I)VBO/VMBO/MAVO	10,5%	12,0%	10,4%	12,3%	10,2%
HAVO/VWO	7,0%	10,8%	14,8%	18,1%	12,1%
MAVO/VMBO-TL/HAVO/VWO	9,7%	10,3%	10,4%	12,9%	9,0%
VMBO/MAVO/HAVO/VWO	8,8%	10,0%	11,2%	12,5%	9,1%
Praktijkonderwijs	-	-	11,3%	8,4%	5,5%
Uitstroompercentage totaal	9,0%	10,2%	11,3%	12,8%	9,7%

In vrijwel ieder jaar is het uitstroompercentage onder jonge leraren het hoogst in de regio West (tabel 3.10). Dit is opvallend aangezien de regioverschillen bij de totale uitstroom van onderwijzend personeel minder sterk waren dan bij de uitstroom van jonge leraren (vergelijk tabel 3.5).

Tabel 3.10 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar naar regio

	1997	1998	1999	2000	2001
Noord	10,1%	10,9%	10,9%	12,4%	10,4%
Oost	7,1%	8,9%	10,1%	14,8%	8,7%
West	10,4%	11,5%	12,9%	13,9%	11,3%
Zuid	7,2%	8,6%	9,5%	8,5%	7,0%
Uitstroompercentage totaal	9,0%	10,2%	11,3%	12,8%	9,7%

In de onderstaande tabel is te zien dat het uitstroompercentage voor de vier grote steden onder jonge leraren elk jaar veel groter is dan voor de overige steden en gemeenten. Dat sluit aan bij de vorige tabel waarin te zien was dat het Westen over het algemeen een grotere uitstroom heeft van jonge leraren dan andere regio's. Ook hier is sprake van een sterker verband tussen gemeenteomvang en jonge leraren dan tussen de totale uitstroom en de gemeenteomvang.

Tabel 3.11 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar naar gemeenteomvang

	1997	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	14,3%	13,3%	16,4%	16,3%	13,7%
21 grote steden	8,6%	10,7%	9,9%	12,7%	9,0%
Overige gemeenten	7,9%	9,4%	10,6%	12,1%	9,0%
Uitstroompercentage totaal	9,0%	10,2%	11,3%	12,8%	9,7%

In de vorige tabel was al te zien dat er een verband was tussen gemeenteomvang en leeftijd. Er is eveneens te zien dat er een verband is tussen de uitstroom van jonge leraren en stedelijkheid. Het uitstroompercentage onder leraren tot 30 jaar is ieder jaar het grootst in de zeer sterk stedelijk gebieden en ligt tussen de twaalf en veertien procent van het totaal aantal werkzame jonge leraren in zeer sterk stedelijke gebieden.

Tabel 3.12 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar naar stedelijkheid

	1997	1998	1999	2000	2001
Zeer sterk stedelijk	12,7%	11,6%	15,3%	15,9%	13,6%
Sterk stedelijk	9,1%	11,2%	10,5%	13,5%	9,3%
Matig stedelijk	7,0%	8,7%	10,1%	11,4%	8,3%
Weinig stedelijk	7,2%	8,8%	10,1%	9,3%	7,6%
Niet stedelijk	5,4%	8,7%	9,8%	11,5%	6,6%
Uitstroompercentage totaal	9,0%	10,2%	11,3%	12,8%	9,7%

Net zoals bij de algemene uitstroom is er over de jaren heen gezien geen duidelijk patroon in de uitstroompercentages van jonge leraren en het aandeel CUMI-leerlingen. Pas in 2001 lijkt er een verband te ontstaan. Dat is opmerkelijk gezien het grote aandeel van die scholen in de regio West, de vier grote steden en de zeer sterk stedelijke gebieden.

Tabel 3.13 Uitstroompercentage leraren tot 30 jaar naar aandeel CUMI-leerlingen*

	1998	1999	2000	2001
< 5% CUMI-leerlingen	9,5%	10,2%	12,5%	8,7%
5 tot 25% CUMI-leerlingen	11,8%	12,2%	13,1%	9,6%
25 – 50% CUMI-leerlingen	9,7%	17,1%	13,5%	11,7%
> 50% CUMI-leerlingen	10,7%	11,6%	12,9%	10,4%
Uitstroompercentage totaal	10,2%	11,3%	12,8%	9,7%

* In het jaar 1997 ontbraken gegevens over het aantal CUMI-leerlingen.

3.2.3 Herintreders

In de Stroomgegevens Onderwijs van CFI is niet de herkomst van instromend personeel te vinden. Om toch een indicatie te krijgen van het aantal herintreders, hebben we gekeken welk aandeel van het personeel in een bepaald jaar ouder was dan 35 jaar en daarbij in de vijf

voorgaande jaren niet in het voortgezet onderwijs werkzaam was.[3] Daarbij moet echter worden aangetekend dat we niet zeker weten of deze personen eerder in het onderwijs werkzaam zijn geweest of al eerder hun bevoegdheid hebben gehaald of als zij-instromer of vanuit de beroepspraktijk zijn ingestroomd.

Uit tabel 3.14 komt naar voren dat herintreders of zij-instromers weliswaar een klein percentage vormen van het totaal aantal leraren, maar dat het desalniettemin (ruim) veertig procent betreft van het totaal aantal leraren dat in het onderwijs instroomt. Het geeft aan dat 'nieuwe leraren' bij lange na niet altijd jong zijn, maar dat het voortgezet onderwijs voor een groot deel afhankelijk is van nieuwe instroom door herintreders en zij-instromers.

Tabel 3.14 Totale instroom herintreders/zij-instromers*

	Aantal personen	% van het totale personeel	% van totale nieuwe instroom
2001	3287	4,8%	44%
2002	3533	5,0%	40%

* Leraren > 35 jaar en de voorgaande vijf jaar niet in het VO werkzaam.

3.3 Directiepersoneel

In deze paragraaf gaan we in op het directiepersoneel. Net zoals bij onderwijzend personeel gaan we eerst in op de totale uitstroom en vervolgens de uitstroom naar achtergrondkenmerken.

Sinds 1997 is de uitstroom van directiepersoneel ieder jaar gestegen (zie tabel 3.15). Het jaar 2000 vertoont net als bij het onderwijzend personeel een extra stijging in de uitstroom. Het uitstroompercentage van directiepersoneel ligt veel hoger dan het uitstroompercentage van onderwijzend personeel, dat in bijvoorbeeld in 2000 iets minder dan 9 procent bedroeg, terwijl de uitstroom van directiepersoneel op bijna 11 procent lag in dat jaar.

Tabel 3.15 Totale uitstroom directiepersoneel

	Uitstroom in FTE	Uitstroom in personen
1997	254 FTE	272 personen (6,6%)
1998	305 FTE	321 personen (8,0%)
1999	369 FTE	389 personen (9,7%)
2000	412 FTE	423 personen (10,9%)
2001	325 FTE	340 personen (9,2%)

[3] Deze definitie is gekozen, omdat daarmee het best wordt aangesloten bij het beeld dat herintreders voornamelijk vrouwen zijn die na het krijgen van kinderen terugkeren naar de arbeidsmarkt. Zie ook de toelichting bij hoofdstuk 2.

Bijna al het uitstromend directiepersoneel is 50 jaar of ouder (zie tabel 3.16). Het aandeel van de 50-plussers in de totale uitstroom is onder directiepersoneel veel groter dan onder het onderwijzend personeel. Dat is logisch gezien de leeftijdsopbouw van het directiepersoneel. Net zoals in het primair onderwijs worden leraren meestal op latere leeftijd directeur. Wel is opvallend dat de uitstroom van directiepersoneel nog sterker met leeftijd samenhangt dan in het primair onderwijs.

Tabel 3.16 Totale uitstroom directiepersoneel naar leeftijd: % van totale uitstroom

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29 jaar*	0,4%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%
30 tot en met 39 jaar*	0,7%	0,6%	1,3%	2,8%	1,2%
40 tot en met 49 jaar	9,9%	13,7%	18,5%	21,5%	14,4%
50 jaar en ouder	89,0%	85,4%	80,2%	75,7%	84,4%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

* Kleine absolute aantallen.

Het uitstroompercentage binnen de leeftijdscategorieën is het hoogst onder 50-plussers (tabel 3.17). Dit is niet verwonderlijk, aangezien in de andere leeftijdscategorieën uitstroom door pensionering niet aan de orde is.

Tabel 3.17 Uitstroompercentage directiepersoneel naar leeftijd: % binnen leeftijdscategorie

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29*	50,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
30 tot en met 39*	2,0%	2,3%	5,2%	11,1%	3,4%
40 tot en met 49	2,0%	3,5%	5,9%	8,0%	4,4%
50 en ouder	9,2%	10,2%	11,6%	12,2%	11,6%
Uitstroompercentage totaal	6,6%	8,0%	9,7%	10,9%	9,2%

* Kleine absolute aantallen.

Uitstroom naar achtergrondkenmerken

In de volgende tabellen gaan we in op niet-persoonsgebonden kenmerken zoals het schooltype en de regio.

In tabel 3.18 staat de uitstroom van directiepersoneel voor de verschillende schooltypes. Er is geen duidelijk patroon waarneembaar met betrekking tot de uitstroom van directiepersoneel en schooltype.

Tabel 3.18 Uitstroompercentage directiepersoneel naar schooltype

	1997	1998	1999	2000	2001
(I)VBO/MAVO	8,9%	8,8%	9,0%	8,0%	10,9%
HAVO/VWO	7,5%	4,8%	8,1%	11,1%	9,1%
MAVO/HAVO/VWO	7,6%	6,5%	10,1%	10,6%	6,5%
VBO/MAVO/HAVO/VWO	5,9%	8,4%	10,1%	11,3%	8,9%
Praktijkonderwijs	-	-	4,2%	9,3%	9,0%
Uitstroompercentage totaal	6,6%	8,0%	9,7%	10,9%	9,2%

De volgende tabellen gaan in op de uitstroom naar een aantal geografische kenmerken. Deze vertonen net zomin een verband met de uitstroom van directiepersoneel als het schooltype. Wat dat betreft verschilt de uitstroom van directiepersoneel in het voortgezet niet met de uitstroom in het primair onderwijs.

Er is, zoals tabel 3.19 laat zien, geen duidelijk patroon te zien in de uitstroom naar regio. Er zijn verschillen, maar per jaar kan dit variëren.

Tabel 3.19 Uitstroompercentage directiepersoneel naar regio

	1997	1998	1999	2000	2001
Noord	7,4%	10,4%	10,7%	18,0%	9,3%
Oost	7,4%	9,0%	9,4%	12,5%	8,5%
West	6,1%	7,4%	8,7%	9,4%	9,5%
Zuid	6,4%	7,0%	11,1%	8,5%	9,1%
Uitstroompercentage totaal	6,6%	8,0%	9,7%	10,9%	9,2%

Het uitstroompercentage van directiepersoneel is in 2001 weliswaar het hoogst in de vier grote steden (tabel 3.20) en op scholen uit zeer sterk stedelijke gebieden (tabel 3.21), maar er is geen sprake van een trend (tabel 3.20). Zo was het uitstroompercentage in 1999 het grootst in de overige gemeenten en in 2000 het hoogst in de 21 grote steden.

Tabel 3.20 Uitstroompercentage directiepersoneel naar gemeenteomvang

	1997	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	4,2%	8,0%	8,0%	11,2%	11,7%
21 grote steden	7,0%	9,2%	8,9%	13,9%	10,3%
Overige gemeenten	6,9%	7,6%	10,4%	9,8%	8,3%
Uitstroompercentage totaal	6,6%	8,0%	9,7%	10,9%	9,2%

Tabel 3.21 Uitstroompercentage directiepersoneel naar stedelijkheid

	1997	1998	1999	2000	2001
Zeer sterk stedelijk	4,2%	8,0%	8,0%	11,4%	12,4%
Sterk stedelijk	7,7%	8,7%	9,8%	12,0%	8,1%
Matig stedelijk	6,7%	6,9%	11,0%	8,3%	8,5%
Weinig stedelijk	6,9%	9,2%	9,8%	12,2%	9,5%
Niet stedelijk	7,7%	4,4%	8,4%	10,6%	9,1%
Uitstroompercentage totaal	6,6%	8,0%	9,7%	10,9%	9,2%

Een verband tussen de uitstroom van directiepersoneel en het percentage CUMI-leerlingen is niet aanwezig. Alleen in 1998 ligt de uitstroom van directeuren op scholen met meer dan 50 procent beduidend hoger dan op andere scholen met minder CUMI-leerlingen, maar in andere jaren valt dit verschil volledig weg.

Tabel 3.22 Uitstroompercentage directiepersoneel naar aandeel CUMI-leerlingen*

	1998	1999	2000	2001
< 5% CUMI-leerlingen	7,6%	9,3%	11,1%	8,2%
5 tot 25% CUMI-leerlingen	8,0%	10,3%	10,2%	8,9%
25 – 50% CUMI-leerlingen	9,0%	7,3%	12,8%	11,8%
> 50% CUMI-leerlingen	10,5%	16,5%	10,1%	8,1%
Uitstroompercentage totaal	8,0%	9,7%	10,9%	9,2%

* In het jaar 1997 ontbraken gegevens over het aantal CUMI-leerlingen.

4 UITSTROOM UIT DE BVE-SECTOR

4.1 Inleiding

In dit vierde hoofdstuk gaan we in op de derde onderwijssector, de BVE-sector. Wederom beschrijven we de uitstroom van het personeel per personeelscategorie. In paragraaf 2.2 gaan we in op de uitstroom van onderwijzend personeel. Vervolgens beschrijven we in paragraaf 2.3 de uitstroom van directiepersoneel. Van het onderwijsondersteunend personeel zijn wel gegevens, maar van slechts een zeer klein deel van het onderwijsondersteunend personeel.[1] Er worden daarom geen tabellen opgenomen voor deze categorie.
Het betreft net zoals bij de andere onderwijssectoren de uitstroom voor de jaren 1997 tot en met 2001. Naast de totale uitstroom kijken we ook hier naar verbanden tussen de uitstroom en bepaalde achtergrondkenmerken. Ook in dit hoofdstuk verstaan we onder uitstroom de uitstroom uit de betreffende onderwijssector.
Binnen het onderwijzend personeel bespreken we ook hier de uitstroom van jonge leraren en herintreders. In tegenstelling tot de voorgaande hoofdstukken zijn de gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd alle gebaseerd op gegevens van het ABP.

4.2 Onderwijzend personeel

In de onderstaande tabellen gaan we in op de uitstroom van onderwijzend personeel. Eerst bespreken we de totale uitstroom, vervolgens gaan we in op de achtergrondkenmerken. Daarna bespreken we de uitstroom van jonge leraren en als laatste gaan we in op herintreders en zij-instromers.

4.2.1 Uitstroom

De uitstroom van onderwijzend personeel in de BVE-sector is in tegenstelling tot de andere twee sectoren gedurende de jaren 1997 tot en met 2001 niet gestegen. Zowel in aantallen personen als ten opzichte van de totale werkgelegenheid (relatieve uitstroom) is de uitstroom ongeveer gelijk gebleven. Alleen in 2000 was er sprake van een (tijdelijke) stijging.[2]

[1] In de ABP-bestanden is geen goed onderscheid gemaakt tussen het onderwijsondersteunend personeel en het organisatie- en beheerspersoneel. Van het grootste deel van het ondersteunend personeel is de exacte functie onbekend. Hierdoor kunnen we geen goed onderscheid maken.

[2] De tijdelijke stijging in 2000 komt overeen met het beeld van de uitstroom in het voortgezet onderwijs, waar 2000 ook een wat ander beeld laat zien dan de overige jaren.

Tabel 4.1 Totale uitstroom onderwijzend personeel

	Uitstroom in FTE	Uitstroom in personen
1997	1100 FTE	1988 personen (7,0%)
1998	1141 FTE	2005 personen (7,0%)
1999	1262 FTE	2070 personen (6,9%)
2000	1409 FTE	2297 personen (7,6%)
2001	1277 FTE	2076 personen (6,8%)

Net zoals in het voortgezet onderwijs is het grootste deel van het uitstromend personeel ouder dan 50 jaar (tabel 4.2). Tevens valt het op dat het deel van de uitstromers dat ouder is dan 50 jaar gedurende de jaren toeneemt. Het wijst erop dat de vergrijzing in de BVE-sector één van de belangrijkste oorzaken is van uitstroom.

Tabel 4.2 Totale uitstroom onderwijzend personeel naar leeftijd: % van totale uitstroom

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29 jaar	9,5%	7,7%	6,7%	7,3%	8,2%
30 tot en met 39 jaar	23,8%	22,7%	20,0%	17,0%	17,1%
40 tot en met 49 jaar	27,0%	31,4%	31,4%	32,2%	27,8%
50 jaar en ouder	39,7%	38,2%	41,8%	43,5%	46,9%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

In tabel 4.3 geeft wederom de uitstroom naar leeftijd weer, maar nu gaat het om de uitstroom *binnen* een leeftijdscategorie. Net zoals in het voortgezet onderwijs valt het op dat vooral de uitstroom binnen de categorie jonge leraren (tot en met 29 jaar) erg hoog ligt. Hier ligt de uitstroom zelfs nog hoger dan in het VO, al neemt de uitstroom van jonge leraren wel af. In 1997 stroomde 23 procent van de jonge leraren uit, in 2001 was dat nog 16 procent.

Tabel 4.3 Uitstroom onderwijzend personeel naar leeftijd: % binnen leeftijdscategorie

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29 jaar	22,6%	19,0%	16,7%	17,8%	15,8%
30 tot en met 39 jaar	8,2%	8,8%	8,9%	9,0%	8,4%
40 tot en met 49 jaar	4,2%	4,9%	4,9%	5,7%	4,6%
50 jaar en ouder	8,9%	7,8%	7,8%	8,3%	7,6%
Uitstroompercentage totaal	7,0%	7,0%	6,9%	7,6%	6,8%

Uitstroom naar achtergrondkenmerken

In de volgende twee tabellen gaan we in op de uitstroom naar achtergrondkenmerken. Tabel 4.4 geeft de uitstroompercentages binnen de regio's weer. Net zoals in het primair onderwijs hangt uitstroom van leraren samen met de regio. Op 1997 na is de uitstroom in elk jaar het hoogste in het Westen.

Tabel 4.4 Uitstroom naar regio (% binnen regio)

	1997	1998	1999	2000	2001
Noord	4,6%	5,5%	5,7%	7,4%	5,9%
Oost	7,2%	6,8%	6,8%	6,4%	6,8%
West	7,1%	8,2%	8,1%	9,1%	7,8%
Zuid	7,9%	5,5%	5,4%	5,5%	5,2%
Totale uitstroom	7,0%	7,0%	6,9%	7,6%	6,8%

Wanneer we de uitstroom bekijken voor de leraren die op scholen in de vier grote steden werken en degenen die buiten de vier grote steden werken, dan is het bovenstaande verschil weer terug te zien. In elk jaar ligt de uitstroom in de vier grote steden hoger dan daarbuiten (tabel 4.5).

Tabel 4.5 Uitstroom naar gemeentetype (G4 of niet)

	1997	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	7,6%	8.8%	8,5%	8,8%	7,5%
Overige steden	6,8%	6,3%	6,4%	7,1%	6,5%
Totale uitstroom	7,0%	7,0%	6,9%	7,6%	6,8%

4.2.2 Uitstroom jonge leraren (tot 30 jaar)

Uit tabel 4.3 kwam al naar voren dat de uitstroom van jonge leraren hoger ligt dan bij andere leeftijdscategorieën. In de volgende twee tabellen gaan we verder in op uitstroom van jonge leraren.

De uitstroom onder jonge leraren is in het ene jaar in de ene en het andere jaar in een andere regio het hoogst (tabel 4.6). Er is geen duidelijk verband met de regio. Wel is de uitstroom uit de vier grote steden over het algemeen hoger dan elders (tabel 4.7).

Tabel 4.6 Uitstroom jonge leraren (jonger dan 30) per regio

	1997	1998	1999	2000	2001
Noord	18,8	19,6	16,0	23,8	19,0
Oost	18,0	18,2	13,3	16,4	13,0
West	24,0	21,2	19,6	18,8	18,5
Zuid	26,0	12,8	14,0	12,7	11,4
Totale uitstroom jonge leraren	22,6	19,0	16,7	17,8	15,8

Tabel 4.7 Uitstroom jonge leraren (jonger dan 30) naar gemeentetype: G4 of niet

	1997	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	23,6	22,2	22,7	17,7	19,3
Overige steden	21,9	17,3	13,9	17,9	14,4
Totale uitstroom jonge leraren	22,6	19,0	16,7	17,8	15,8

4.2.3 Herintreders

Net zoals bij het primair en voortgezet onderwijs is in de BVE-gegevens van het ABP niet de herkomst van instromend personeel te vinden. Ook in dit hoofdstuk proberen we toch een indicatie te krijgen door het aantal herintreders vast te stellen. We hebben om deze groep te kunnen definiëren gekeken naar het aandeel van personeel dat in een bepaald jaar ouder was dan 35 jaar en daarbij in de vijf voorgaande jaren niet in de BVE-sector werkzaam was. Ook hier weten we niet zeker of deze personen eerder in het onderwijs werkzaam zijn geweest, of al eerder hun bevoegdheid hebben gehaald, of als zij-instromer, of vanuit de beroepspraktijk zijn ingestroomd.

Tabel 4.8 geeft aan dat ook in de BVE-sector herintreders en zij-instromers een klein deel uitmaken van het totale werkzame onderwijzend personeel. Ze vormen echter het overgrote deel van de totale nieuwe instroom (ongeveer 60%). Waarschijnlijk betreft het hier voornamelijk zij-instromers of personen die vanuit de beroepspraktijk zijn ingestroomd. In de BVE-sector is dat inmiddels veel meer de gebruikelijke bron van nieuwe leraren dan in de andere twee onderwijssectoren.

Tabel 4.8 Totale instroom herintreders/zij-instromers*

	Aantal personen	% van totale onderwijzend personeel	% van totale nieuwe instroom
2001	1629	5,3%	60,1%
2002	1733	5,5%	59,6%

* Leraren > 35 jaar en de voorgaande vijf jaar niet in de BVE-sector werkzaam.

4.3 Directiepersoneel

Het tweede type personeel waarvan we de uitstroom bekijken is het managementpersoneel. Wederom bekijken we eerst de totale uitstroom en vervolgens de uitstroom naar achtergrondkenmerken.

In tabel 4.9 is te zien dat er een toename is van de uitstroom van managementpersoneel uit de BVE-sector. De toename wordt vooral veroorzaakt door een afname in de totale omvang van het aantal mensen dat een managementfunctie heeft. Vooral het jaar 2001 valt op, aangezien de relatieve uitstroom erg hoog ligt. Waarschijnlijk ligt hier een veelvoud van oorzaken aan ten grondslag. De afgelopen jaren zijn er geregeld fusies geweest en deze hebben er wellicht toe geleid dat het aantal managementposities is afgenomen. Ook stonden er de afgelopen jaren relatief veel vacatures voor management open (Crommelin e.a., 2003). Wanneer deze vacatures niet vervuld worden, dan tellen deze FTE niet mee in de totale formatie en hierdoor stijgt het relatieve aandeel van de uitstroom ten opzichte van de formatie. Een derde mogelijke oorzaak is de vergrijzing waardoor de uitstroom stijgt. Dit punt wordt bij de volgende tabel behandeld.

Tabel 4.9 Totale uitstroom managementpersoneel

	Uitstroom in FTE	Uitstroom in personen
1997	58,5 FTE	61 personen (6,5%)
1998	59,4 FTE	64 personen (7,4%)
1999	58,3 FTE	62 personen (7,9%)
2000	61,1 FTE	65 personen (9,0%)
2001	71,9 FTE	84 personen (11,4%)

Het grootste deel van de uitstromers is ouder dan 50 jaar (tabel 4.10). Dat komt voornamelijk door de leeftijdsopbouw van het managementpersoneel. Het overgrote deel van het werkzame managementpersoneel is namelijk ouder dan 50 jaar, dus is de uitstroom navenant.

Tabel 4.10 Totale uitstroom managementpersoneel naar leeftijd: % van totale uitstroom

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29 jaar	0%	0%	0%	0%	0%
30 tot en met 39 jaar*	1,6%	1,6%	1,6%	3,1%	3,6%
40 tot en met 49 jaar	36,1%	28,1%	30,6%	23,1%	31,0%
50 jaar en ouder	62,3%	70,3%	67,7%	73,8%	65,5%
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Minder dan vijf werkzame personen in een managementfunctie.

Tabel 4.11 laat zien dat de uitstroom van managers ouder dan 50 jaar beduidend hoger ligt dan de uitstroom uit de categorie eronder (40 tot en met 49 jaar). Alleen in 2001 ligt het uitstroompercentage ongeveer even hoog. In de overig jaren ligt het percentage beduidend lager. Dit geeft aan dat de stijgende uitstroom voor een groot deel, met uitzondering van 2001, veroorzaakt kan zijn door de uitstroom van de managers die ouder zijn dan 50 jaar.

Tabel 4.11 Uitstroom managementpersoneel naar leeftijd: % binnen leeftijdscategorie

	1997	1998	1999	2000	2001
Tot en met 29	0%	0%	0%	0%	0%
30 tot en met 39 jaar*	1,8%	2,3%	3,3%	9,5%	20,0%
40 tot en met 49 jaar	5,0%	4,7%	6,1%	5,6%	10,0%
50 jaar en ouder	8,6%	10,3%	9,6%	11,0%	11,9%
Uitstroompercentage totaal	6,5%	7,4%	7,9%	9,0%	11,4%

* Minder dan vijf werkzame personen in een managementfunctie.

Uitstroom naar achtergrondkenmerken

In de volgende tabellen gaan we in op niet-persoonsgebonden kenmerken zoals het schooltype en de regio.

Voor managementpersoneel is het beeld minder eenduidig wanneer we naar de regio kijken dan bij onderwijzend personeel (tabel 4.12). De percentages fluctueren per jaar sterk, waardoor ze geen samenhang vertonen met de regio. Ook tabel 4.13 laat geen eenduidig beeld zien. Het percentage uitstromende managers uit de vier grote steden ligt meestal lager dan uitstromers uit andere steden, maar per jaar verschilt dit percentage sterk.

Tabel 4.12 Uitstroom percentage managementpersoneel naar regio

	1997	1998	1999	2000	2001
Noord	5,2%	6,0%	9,2%	10,5%	4,9%*
Oost	4,4%	7,7%	4,8%	10,6%	15,5%
West	6,1%	7,7%	11,2%	9,4%	12,5%
Zuid	10,6%	7,4%	3,6%	5,6%	8,1%
Totale uitstroom	6,5%	7,4%	7,9%	9,0%	11,4%

* Minder dan vijf werkzame personen in een managementfunctie.

Tabel 4.13 Uitstroom percentage directie personeel voor G4 en overige gemeenten

	1997	1998	1999	2000	2001
Vier grote steden	6,2%	7,6%	6,6%	8,5%	10,4%
Overige steden	7,4%	7,1%	11,0%	10,0%	13,6%
Totale uitstroom	6,5%	7,4%	7,9%	9,0%	11,4%

5 SECTORVERGELIJKINGEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten van het literatuuronderzoek dat we hebben uitgevoerd om te zien hoe de uitstroom uit het onderwijs zich verhoudt tot de uitstroom uit andere sectoren op de arbeidsmarkt. In paragraaf 5.2 vergelijken we de onderwijssector in zijn geheel met andere sectoren op de arbeidsmarkt. We maken daarin geen onderscheid tussen de verschillende subsectoren in het onderwijs of tussen de verschillende personeelscategorieën. In paragraaf 5.3 focussen we op de uitstroom van één beroepsgroep in het onderwijs, namelijk de leerkrachten. Hoe verhoudt de uitstroom van leerkrachten zich tot de uitstroom van vergelijkbare beroepsgroepen, zoals bijvoorbeeld HBO-verpleegkundigen?

5.2 Sectorvergelijking uitstroom

In tabel 5.1 wordt de uitstroom in 1998 uit verschillende sectoren van de arbeidsmarkt weergegeven.[1] Daaruit blijkt dat de uitstroom uit de sector Onderwijs in vergelijking met de uitstroom uit andere sectoren relatief laag is (zie ook Arts, van Toor en de Vries, 2002). Alleen de uitstroom uit de sector Overheid is lager. De uitstroom uit de marktsector is vele malen hoger, al zijn er binnen de marktsector grote verschillen (zie ook de figuur in bijlage 1).
Wanneer de oorzaken voor de uitstroom tussen de verschillende sectoren vergeleken worden, valt op dat het percentage dat met pensioen gaat in het onderwijs het grootst is. Bijna een kwart van het onderwijspersoneel dat in 1998 is uitgestroomd, is met pensioen gegaan. In de sector Zorg is maar 6 procent van de uitstromers met pensioen gegaan.
Opvallend is daarnaast dat in het onderwijs in vergelijking met andere sectoren opvallend weinig vrijwillig ontslag wordt genomen. Dat zou kunnen duiden op tevredenheid met het werken in de sector. Daarbij moet echter worden aangetekend dat beroepen in de sector onderwijs sterk sectorspecifiek zijn. Dat geldt echter ook voor veel beroepen in de sector zorg waar het vrijwillig ontslag beduidend hoger ligt dan in het onderwijs.

[1] Fourage et al (2001). *Trendrapport Vraag naar arbeid 2000*.

Tabel 5.1 De uitstroom in 1998 (als percentage van de personeelsomvang) naar sector, uitgesplitst naar oorzaken (als aandeel van de totale uitstroom)

		Oorzaak als percentage van uitstroom					
	Uitstroom	Pensioen	WAO	Gedwongen ontslag	Vrijw. Ontslag	Afloop tijdelijk contract < 1 jaar	Afloop tijdelijk contract > 1 jaar
Totaal	11,8	7	3	8	60	17	5
Onderwijs	7,5	22	4	2	41	17	13
Industrie en landbouw	10,8	7	3	11	50	24	4
Bouwnijverheid	8,9	11	5	11	53	16	3
Handel, horeca en reparatie	14,2	4	2	6	69	15	4
Transport	12,2	6	1	5	64	16	9
Zakelijke dienstverlening	14,1	4	3	11	61	14	6
Zorgsector	13,4	6	5	4	67	14	4
Overige dienstverlening	10,7	9	1	13	49	22	7
Overheid en openbaar nut	6,2	18	2	4	66	5	4

Bron: Trendrapport Vraag naar arbeid 2000, OSA.

Verwachtingen

De vervangingsvraag in een arbeidsmarktsector is de vraag naar arbeidskrachten ter vervanging van werknemers die uitstromen. Die uitstroom kan het gevolg zijn van pensionering of van het niet langer werkzaam kunnen zijn als gevolg van langdurige ziekte. Informatie over de vervangingsvraag geeft dan ook indirect informatie over de uitstroom. In figuur 1 is de verwachte vervangingsvraag per overheidssector tot 2010 weergegeven.[2] Daarnaast valt uit de figuur aan de witte balkjes af te lezen hoe groot de uitstroom in 2001 uit de verschillende sectoren naar de marktsector is geweest.

Uit de figuur komt naar voren dat de vervangingsvraag in verband met de uitstroom naar inactiviteit in het onderwijs hoger is dan in de andere overheidssectoren. Alleen in het hoger onderwijs zal de vervangingsvraag in verband met de uitstroom naar inactiviteit nog groter zijn dan in het primair en voortgezet onderwijs en de beroeps- en volwasseneneducatie. Het percentage werknemers dat uitstroomt naar de marktsector is in het onderwijs echter kleiner dan bij de meeste andere overheidssectoren.

[2] Uit Ministerie van BZK (2003). *De arbeidsmarkt in de collectieve sector 2003*. Notitie Ministerie van BZK, Den Haag.

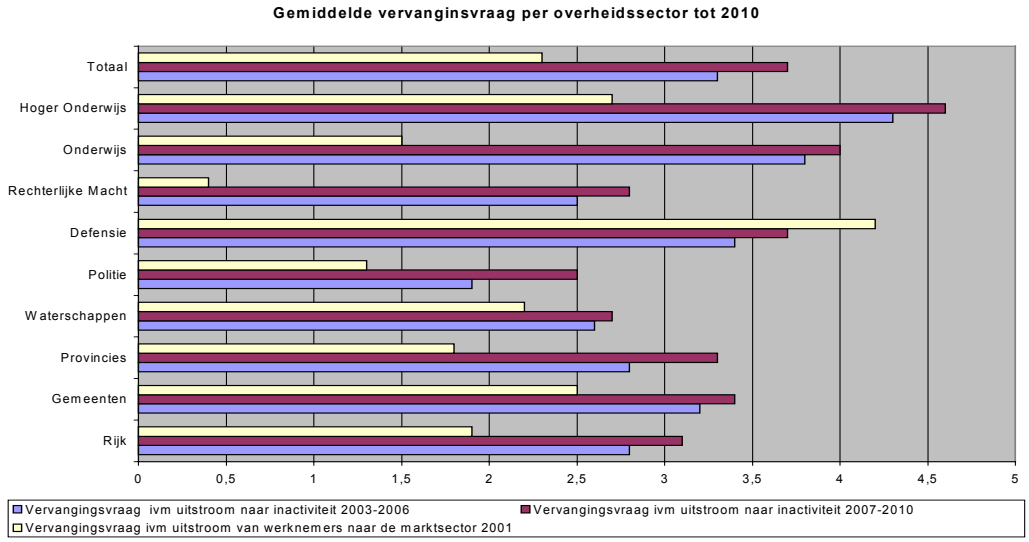

Bron: prognosemodel AO 2002, Mobiliteitsonderzoek 2001 Min BZK.

Procentueel gezien en in vergelijking met andere sectoren op de arbeidsmarkt is de vervangingsvraag in de sector Onderwijs gering. Ook absoluut gezien is dat het geval, zo valt op te maken uit tabel 5.2.[3] De vervangings- en uitbreidingsvraag in de sector Onderwijs is ongeveer even groot als die in de sector Openbaar bestuur en Veiligheid. De vervangings- en uitbreidingsvraag in de sector Zorg en Welzijn zijn beide echter vele malen groter. De vervangingsvraag in de collectieve sector is veel kleiner dan in de marktsector. In hoeverre de uitbreidingsvraag in de marktsector groter of misschien kleiner zal zijn dan in de collectieve sector is sterk afhankelijk van de conjuncturele ontwikkelingen. Gegeven de meest recente berichten over de huidige conjunctuur is op de korte termijn echter te verwachten dat de uitbreidingsvraag in de marktsector kleiner zal zijn dan in de collectieve sector. De economische groei in 2003 blijft met 0,75 procent achter bij het voorzichtige scenario van 2,5 procent per jaar.[4] De verwachtingen voor 2004 liggen daar eveneens onder.

Tabel 5.2 Vervangings- en uitbreidingsvraag tussen 2003 en 2006 in duizenden FTE*

	Vervangingsvraag 2003-2006	Uitbreidingsvraag 2003-2006
Openbaar bestuur en Veiligheid	63	13
Onderwijs	62	12
Zorg en Welzijn	135	41
Collectieve sector	320	89
Marktsector	767	84-188**

Bron: BZK, CBS, CPB.

* Uitgaande van de werkgelegenheid in 2000.

** De uitbreidingsvraag in de marktsector is berekend voor een voorzichtig scenario met een economische groei van 2,5 procent per jaar, en voor een optimistisch scenario met een groei van 3 procent per jaar.

[3] Ministerie van BZK (2002). *De arbeidsmarkt in de collectieve sector: verleden, heden en toekomst*. Ministerie van BZK, Den Haag.

[4] CPB (2003) *Centraal Economisch Plan 2003*, Den Haag

5.3 Vergelijking beroepsgroepen

In 2006 zal iets meer dan de helft van alle werkenden werkzaam zijn in een beroep waarvoor de knelpunten op de arbeidsmarkt groot of zeer groot zijn (ROA, 2001). Voor de pedagogische beroepen geldt dat maar liefst 97 procent werkzaam is in een beroep met grote knelpunten (zie tabel 5.3). In dat opzicht zijn de pedagogische beroepen het meest in lijn met de medische en paramedische beroepen.

Tabel 5.3 Percentage werkenden naar de typering van de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening naar beroepsgroep (ITKB) in 2006

Beroepsklasse	(vrijwel) geen knelpunten %	enige knelpunten %	(zeer) grote knelpunten %
Pedagogische beroepen	3	0	97
Culturele beroepen	10	13	77
Agrarische beroepen	47	48	5
Technische en industrieberoepen	41	6	53
Transportberoepen	89	0	11
Medische en paramedische beroepen	7	2	91
Economisch-administratieve beroepen	17	8	75
Informaticaberoepen	0	33	67
Sociaal-culturele beroepen	0	0	100
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	77	17	6
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	0	0	100
Totaal	35	10	55

Bron: ROA (POA).

In tabel 5.4 wordt het verloop van verpleegkundig, opvoedkundig en verzorgend personeel (VOV-personeel) naar opleidingsniveau weergegeven. In verband met de vergelijking met de sector onderwijs is met name de vergelijking met het verloop onder degenen met een HBO- of WO-opleiding interessant: onderwijzend personeel en directiepersoneel in het onderwijs heeft immers ook ten minste een opleiding op HBO-niveau afgerond. De uitstroom uit de sector zorg en welzijn is voor VOV-personeel het hoogst onder degenen met een opleiding op WO-niveau (Essen, Josten, Meihuizen en Oosterhuis, 2002). Dat percentage is iets hoger dan de uitstroom van onderwijzend personeel in het VO in 2000, dat in 2000 8,9 procent bedroeg. De vergelijking met leerkrachten uit het VO is hier het meest interessant omdat een deel van hen, te weten de eerstegraads leraren, een opleiding op WO-niveau moet hebben gevolgd. De uitstroom van VOV-personeel met een HBO-opleiding ligt iets boven het uitstroompercentage van 2000 van onderwijzend personeel in het PO.

Tabel 5.4 Gemiddeld jaarlijks bruto- en nettoverloop van verpleegkundig, opvoedkundig en verzorgend personeel 1998 –2000 (in %)

Opleidingsniveau	Uitstroom uit zorg en welzijn
VBO/MAVO	6
MBO/HAVO/VWO	4
HBO	6
WO	10

Bron: OSA-werknemerspanel zorg en welzijn.

6 CONCLUSIE

In de voorgaande hoofdstukken is voor de drie verschillende sectoren in het onderwijs de uitstroom uit het onderwijs uiteengezet. De uitstroom is niet bij alle sectoren even groot en per type personeel is de uitstroom eveneens verschillend. In dit afsluitende hoofdstuk gaan we in op deze verschillen per sector en betrekken we hierbij tevens de uitstroom van personeel in andere sectoren.

In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de conclusies per sector, vervolgens vergelijken we de sectoren met elkaar en als laatste gaan we in op de verschillen tussen het onderwijs en andere niet onderwijs gerelateerde sectoren.

Primair Onderwijs
In absolute aantallen is er zowel bij onderwijzend, directie- als het ondersteunend personeel sprake van een toename van de uitstroom. Ten opzichte van het totaal aantal werkzame personen is de uitstroom minder gestegen. Bij het onderwijzend personeel stroomde er in 1997 nog 5,2 procent uit, in 2000 was dit gestegen tot 5,6 procent. In 2001 is er weer sprake van een daling tot 5,3 procent. De uitstroom van directiepersoneel is relatief meer gestegen. In 1997 stroomde nog minder dan 4 procent uit (3,7%), in 2001 is dit percentage gestegen tot 5 procent. Bij het onderwijsondersteunend personeel is de uitstroom ten opzichte van het totaal aantal werkzame personeelsleden wisselender en schommelt tussen de 9 en 11 procent. De uitstroom hangt wat betreft het onderwijzend en het directiepersoneel vooral samen met de leeftijdsopbouw van het personeel. De toename moet vooral op het conto worden geschreven van de 50-plussers, een steeds groter wordende groep in het primair onderwijs. Opvallend is dat de uitstroom binnen de leeftijdscategorieën onder de veertig jaar stabiel is.

Bij de uitstroom van het onderwijzend personeel doet zich een duidelijk patroon voor. De uitstroom is vooral groot in de grote steden, en daarmee samenhangend in het Westen van het land en de meest stedelijke gebieden. Bovendien is uitstroom uit zwarte scholen beduidend groter dan uit andere scholen. Dit patroon doet zich voor jonge leraren nog sterker voor dan voor de beroepsgroep in zijn totaliteit. De uitstroom van directiepersoneel en onderwijsondersteunend personeel hangt niet samen met de regio, de stedelijkheidsgraad of het aandeel gewichtleerlingen. De uitstroom hangt bij het directiepersoneel uitsluitend samen met de leeftijdsopbouw. Zij vertrekken niet tijdens hun carrière uit het onderwijs, maar pas als zij aan het einde van hun carrière zijn.

Voortgezet Onderwijs

De uitstroom uit het voortgezet onderwijs is zowel voor het onderwijzend personeel als het directiepersoneel gestegen in de afgelopen jaren. Bij het onderwijzend personeel is de relatieve uitstroom van 5,3 procent in 1997 tot 8,9 procent in 2000. In 2001 doet zich vervolgens weer een daling voor (7,3%). Bij directiepersoneel is de uitstroom van 6,6 procent in 1997 gestegen tot 10,9 in 2000. In 2001 was de uitstroom iets lager (9,2%).

Het overgrote deel van de uitstromende directieleden en leraren is ouder dan 50 jaar. Gezien de leeftijdsopbouw in het voortgezet onderwijs ligt dat in de lijn der verwachting. Wanneer de uitstroompercentages binnen de leeftijdscategorieën bekeken worden, blijkt het uitstroompercentage het hoogst in de leeftijdscategorie tot 30 jaar. De uitstroompercentages van het onderwijzend personeel zijn in de grote steden en daarmee in de regio West hoger, maar dit patroon is vooral bij jonge leraren veel duidelijker waarneembaar.

Er is geen verband tussen de uitstroom van directieleden en verschillende achtergrondkenmerken. De uitstroom van directiepersoneel hangt voornamelijk samen met de leeftijdsopbouw, hetgeen niet gebonden is aan regio of andere achtergrondkenmerken.

BVE-sector

In de BVE-sector is er zowel in absolute aantallen als ten opzichte van het totaal aantal werkzame personen nauwelijks sprake van een toenemende uitstroom van onderwijzend personeel. In 1997 stroomde ongeveer 7 procent van het personeel uit, in 2001 is dit nauwelijks veranderd. Bij het directiepersoneel is deze toename er wel, maar dan uitsluitend ten opzichte van het totaal aantal werkzame personen.

Het grootste deel van het uitstromende onderwijzend personeel is ouder dan 50 jaar, maar ten opzichte van het totaal aantal werkende docenten valt de uitstroom weer niet op. Wat dan voornamelijk opvalt is dat er relatief veel jonge leraren uitstromen. De uitstroom hangt tevens samen met de regio. De uitstroom in de regio West ligt hoger dan in andere regio's, maar de uitstroom uit de vier grote steden ligt niet hoger dan elders. De uitstroom van directiepersoneel wordt voornamelijk bepaald door de leeftijd. Het zijn vooral managers ouder dan 50 jaar die vertrekken, maar dit is tevens de grootste groep werkzame managers. Er is geen samenhang van de uitstroom met andere kenmerken.

Verschillen tussen de sectoren
De uitstroom van zowel onderwijzend personeel als directiepersoneel is in het voortgezet onderwijs hoger dan in het primair onderwijs en de BVE-sector. De uitstroom van onderwijzend personeel is in het primair onderwijs en de BVE-sector nauwelijks gestegen, maar in het voortgezet onderwijs juist wel sterk. Het percentage jonge leraren (jonger dan 30 jaar) dat uitstroomt, ligt in het voortgezet onderwijs en vooral in de BVE-sector veel hoger dan in het primair onderwijs. Ook de uitstroom in het Westen is niet overal hetzelfde. In het primair onderwijs zijn de verschillen het meest zichtbaar: in de andere sectoren en dan vooral de BVE-sector zijn de verschillen naar regio kleiner.

De uitstroom van directiepersoneel wordt in alledrie de sectoren voornamelijk bepaald door de leeftijd. Het is een baan die over het algemeen pas op oudere leeftijd wordt bekleed, waardoor de uitstroom voornamelijk bepaald wordt door FPU of pensioen.
De uitstroom van onderwijsondersteunend personeel was niet in elke sector bekend, dus er kunnen geen vergelijkingen worden gemaakt.

Sectorvergelijkingen
In vergelijking met de uitstroompercentages in andere sectoren van de arbeidsmarkt, met name marktsectoren, is het uitstroompercentage uit het onderwijs laag. De uitstroom uit het onderwijs wordt veel sterker dan in de meeste andere sectoren van de arbeidsmarkt, veroorzaakt door het grote aantal mensen dat met pensioen gaat. Het aandeel van uitstromers dat vanuit het onderwijs de overgang maakt naar een andere sector van de arbeidsmarkt is in vergelijking met andere sectoren klein. Op basis van deze gegevens lijkt er dan ook geen sprake van dat de sector onderwijs in vergelijking met andere sectoren op de arbeidsmarkt een onaantrekkelijke sector is om in te werken.

LITERATUUR

Arts, C.H., L. van Toor en S. de Vries (2002). Stromen op de arbeidsmarkt, april-oktober 1999. In *Sociaal-economische Maandstatistiek, jaargang 19, december 2002*, CBS, Voorburg.

Berndsen en Van Bergen (2003). Arbeidsmarktbarometer Voortgezet Onderwijs 2002-2003.

Centraal Planbureau (2003). Centraal Economisch Plan 2003. CPB, Den Haag.

Crommelin en Van Bergen. Arbeidsmarktbarometer BVE-sector 2002-2003

Essen, G. van, E.J.C. Josten, H.E. Meihuizen en J.A.J.J. Oosterhuis (2002). *Arbeid in zorg en welzijn. Integrerend OSA-rapport 2002*. OSA, Tilburg.

Fourage, D.J.A.G., M.J.M. Kerkhofs, A.M. de Voogd-Hamelink, J.P.M. Vosse en C.J. de Wolff (2001). *Trendrapport vraag naar arbeid 2000*. OSA, Tilburg.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2002). *De arbeidsmarkt in de collectieve sector: verleden, heden en toekomst*. Ministerie van BZK, Den Haag.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2003). *De arbeidsmarkt in de collectieve sector 2003*. Notitie Ministerie van BZK, Den Haag.

Rigter en van Bergen (2003) arbeidsmarktbarometer Primair onderwijs 2002-2003

ROA (2001). *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2006*. ROA, Maastricht.

BIJLAGE

1. Stromen per economische activiteit tussen april en oktober 1999, in percentages van de stand van april

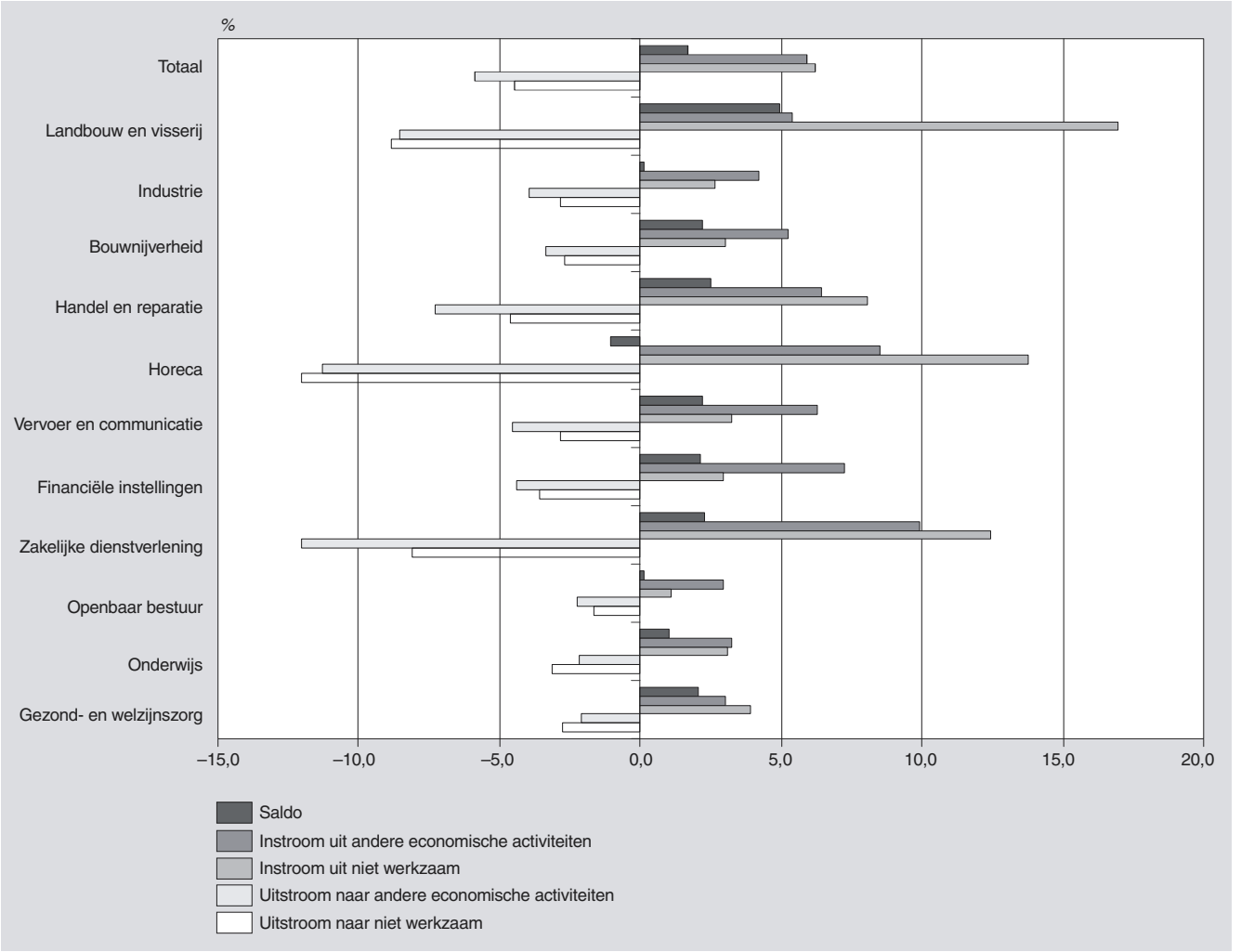

Bron: CBS, Sociaal Statistisch Bestand.